

HARRY VIDEMYR:

## Den sociala utslagningen

*Socionom Harry Videmyr har lång erfarenhet av arbete med utslagna i Stockholm. Han var tidigare socialinspektör och är numera knuten till Stiftelsen Ungdomskontakt. Det räcker inte med att erbjuda kontanthjälp åt missbrukarna understryker han. Det fordras individuella insatser, personlig kontakt med den utslagne och mindre byråkrati om man skall kunna rädda tillbaka dessa till ett normalt liv. Socialarbetarna måste vara engagerade för sina uppgifter och själva ha en livsbejakande etik om de skall lyckas.*

I vårt moderna högindustrialiserade samhälle är den sociala utslagningen ett ytterligt oro- väckande och allvarligt problem, som paradox- alt nog har blivit svårlöst även för välfärdssam- hället. Det visar bla att utslagningen inte är isolerad till frågan om människornas sociala och ekonomiska förhållanden.

I vårt konkurrenssamhälle visar sig utslag- ningstendenserna redan tidigt för den unge, exempelvis genom splittring i familjen och svår- righeter i skolan. Utslagningen kanske senare manifesteras i arbetslöshet, som gör att utslag- ningens skadeverkningar verkar i en accele- rerad riktning på både individen och hans om- givning.

Unga människor, som kanske befinner sig i sin mest ömtåliga och känsliga period av sitt liv, tvingas in i en påfrestande sysslolöshet följd av psykosociala besvär. De får svårigheter att finna vägen till samhället och dess gemenskap.

Risken för utslagning är givetvis störst för dem som redan är socialt missgynnade i olika avseenden. Genom att deras motståndskraft har blivit underminerad och liksom deras för- måga att övervinna svårigheterna har nedsatts, är det lätt för dem att komma in i a-sociala sammanhang. De blir då i egentlig mening ut- slagna – inte bara temporärt – utan för en längre tid.

Det är förvånansvärt hur många som dock övervinner alla svårigheterna. Men det är än- dock alltför många där upplevelserna kring ut- slagningen sätter djupa och dystra spår i deras sinnen.

Här ljuder i mina öron diktarens ord:

”Man kan inte lämna kulor igen  
och trösta pojkar, som stelnat till män”.

(Ur Sten Selanders dikt ”Spela kula”).

### Utslagningen ökar

Emellertid har hela problemet om utslagningen och dess lösning förvärrats avsevärt genom det ökade drogmissbruket, som verkar som en farsot i samhället. Drogmissbruket medverkar i hög grad till social utslagning och hindrar en återgång till ett normalt samhällsliv. Därtill visar det sig också, att drogmissbruket inte enbart drabbar de socialt missgynnade utan också människor i vitt skilda samhällsgrupper oavsett det sociala och ekonomiska skyddet.

Drogmissbruket och dess destruktiva krafter har gjort en stark inbrytning i samhället, vilket inte bara berör vårt materiella och sociala liv utan hela vår kultur.

Samhället har blivit mer komplicerat och riskfaktorerna för utslagning har därmed ökat. Problemet tränger sig allt djupare ner i samhället. För en lösning av hela detta problem och för en eliminering av dess skadeverkningar krävs det omfattande och djupgående profylaktiska insatser från samhällets sida.

Samtidigt måste de centrala samhällsinsatserna verka för social rättvisa och trygghet, motverka ekonomisk och moralisk exploatering av människorna samt verka för att envar kan bli delaktig av samhällslivet och dess kultur, så att människorna härigenom finner tillvaron meningsfull.

### Individuella insatser

För de i egentlig mening utslagna är emellertid de generella och allmänt förebyggande insatserna otillräckliga. För dem kräves individuella och socialkurativa insatser, som faller under sociala sektorns arbetsfält. Socialarbetaren

kommer därför in i bilden för att tackla problemet.

Det är därför väsentligt i det sociala arbetet att försöka skapa klarhet kring det individuella problemets karaktär och omfattning och bedöma hur var och en reagerar inför utslagningens påfrestningar.

Den som exempelvis kan betecknas som temporärt utslagen, men ännu ej drabbats av några psykosociala besvär, är kanske endast i behov av några ord, några råd eller tillfälligt stöd för att lösa sina sociala problem. För den, som däremot inte enbart är socialt missgynnad, utan också har dragits till den asociala miljön, kanske är socialt nedgången, kanske är missbrukare eller kriminellt belastad, är detta ej tillfyllest. Här erfordras i stället ovillkorligen en uppföljning förbunden med socialkurativa insatser med hjälp till självhjälp.

### Kontant hjälp räcker inte

Emellertid finns det många fallgropar i den sociala verksamheten, som gör att insatserna för de utslagna ofta misslyckas. Anledningarna till detta kan vara många.

Ofta är kontanthjälpen emellertid ingen reell hjälp utan kan betecknas som "far-åt-helvetepengar". I statistiken däremot kan det emellertid synas som en hjälp till den utslagne – men det är en illusion.

Ofta beror det på en underskattning av svårigheterna för de utslagna. Inte sällan är det en bristande personlig uppföljning och ett förlitande på den pekuniära hjälpen – där hjälpen, inte orden, de goda råden eller det tillfälliga stödet ofta blir en illusorisk hjälp.

Verksamheten domineras av punktinsatser

utan målsättning – och de egentliga och meningsfyllda hjälpinsatserna uteblir. Det gives alltför stort utrymme för byråkratin och formella åtgärder. Följden blir att den utslagne slutligen sitter fast i ett ekorrhjul. Människan kommer bort – känner sig som ett objekt – och upplever ett främlingskap, som ökar problemet och fjärrar den utslagne ännu mer från gemenskapen och samhället.

#### Socialarbetarens roll

Det är framförallt socialarbetaren som både i teori och praktik får brottas med problemen kring de utslagna. För många medborgare kan dessa problem synas tämligen triviala och lättlösta. Emellertid är dessa frågor förknippade med komplicerade och fundamentala samhälls- och livsproblem. Det är ju dock icke socialarbetarens funktion och roll att lösa dessa stora samhällsfrågor. Det är en av politikernas centrala uppgifter. Socialarbetaren har dock en betydande funktion, då han i sin dagliga gärning möter de individuella problemen. Socialarbetaren bör dock försöka få perspektiv på problemen, så att insatserna blir så meningsfyllda som möjligt.

Kontakten med den utslagne är av en avgörande betydelse i detta sociala arbete. Det är människor bakom alla svårigheter och besvär, som vi måste nå. Har vi inte den erforderliga kontakten, kan vi ej heller påverka, vägleda eller hjälpa den utslagne.

De utslagna har en tendens att isolera sig och har brist på gemenskap, beroende på otillräckliga positiva kontakter. Han upplever härigenom det svåra främlingskapet. Socialarbetaren måste inrikta sig på att nå kontakt med de

utslagna, så att isoleringen kan brytas och en väg öppnas till gemenskap.

Det fortsatta arbetet att lösa det individuella utslagningsproblemet bör inriktas på att bibringa den utslagne insikter om sin problematik, så att han får kraft, förmåga och vilja att lösa sina psykosociala besvär. Härvid bör undvikas – om möjligt – kategoribehandling och dylikt. Genom en sådan inriktning av det sociala arbetet är det en risk att den utslagne alltmot drivs in i sjuka asociala sammanhang – där de till sist konserveras med sina besvär. Det gäller i stället att knyta an till det naturliga – normala – friska samhället så långt det är möjligt, där de får uppleva en miljöstimulans och normal gemenskap både i arbete och på sin fritid. Vi vet också av erfarenhet att institutionsvården och de gängse institutionella behandlingsformerna för utslagna ofta får motsatt effekt – ett dåligt resultat. Härjämte visar det sig att denna form av stöd och hjälp är ytterligt kostsam och förhindrar ett vettigt och ändamålsenligt användande av tillgängliga resurser.

Socialarbetaren har sin givna funktion och roll – i den direkta kontakten med de utslagna och deras problem. Utslagningsproblematiken gäller människor och väsentliga mänskliga värden, som socialarbetaren i sin funktion och sitt arbete inte kan vara likgiltig för, då han skall tackla de psykosociala problemen, som utslagningen är förbunden med. Det är därför av väsentlig betydelse och en förutsättning för en positiv lösning av utslagningsproblemet, att socialarbetaren är engagerad för sin uppgift och själv har en livsbejakande etik, som närmast kan uttryckas i Albert Schweitzers ord: "Vördnad för livet – respekt för människan".